

Antikens gudar på Haga – och i Gamla stan Mästerverk av Gustav III:s chefsdesigner Louis Masreliez.

Av Ingrid Sjöström

Den som har lyckan att besöka Gustav III:s paviljong under sommarsäsongen, då den är öppen för publik, får möta undersköna gudar och gudinnor, svävande eller vilande i grupper, målade på salongernas väggar. För kungen och hans hov och gäster var de välbekanta gestalter som symboliserade goda egenskaper och den välgång som landet kunde njuta av under en upplyst monark. Idag är vi inte längre så insatta i den klassiska mytologin och alla dess karaktärer; man får ta hjälp av kunniga guider och lärda texter.

Det rikast dekorerade rummet i paviljongen är Stora salongen. Där är väggarna indelade i fält, där de fyra största ägnas varsin gud: Jupiter och Juno på långväggen och Minerva och Apollo på kortväggarna. Genom dem framhålls fyra huvuddrag som utmärker Gustav III: Makt och styrka, Kärlek, Vishet och Beskydd av konsterna. Apollo dyker upp på många andra ställen i paviljongen – det var angeläget att inskräpa hur frikostigt och insiktsfullt kungen främjade alla konstarter. Apollo omges av de tre gracerna, sinnebilderna för skönheten, och nedanför bildar de nio muserna en grupp kring ett offeraltare.

Apollo och gracerna återges i all sin nakna prakt – pryda var inte 1700-talets människor. Apollo svingar sin båge, ett av hans attribut som visar hans mod och skicklighet som skytt. Med den kan han skjuta strålar av ljus som både kan hela och skada. Den förmågan gjorde honom populär i Upplysningens tidevarv. Annars är det oftast lyran han bär som igenkänningstecken. En och annan menande kommentar kanske fälldes bland initierade besökare vid anblicken av de tre gracerna. Så kallades tre av hovets vackraste och mest omsvärmade damer, som särskilt på 1780-talet var kända för sina många kärleksäventyr.

Kompositionen inramas av lövgirländer, som överst hålls av en svärm små keruber och ett fjärilsvingat par, kanske Amor och Psyke. Som krön syns zodiakens båge med stjärnbilderna.

Det motivet antyder att det kan finnas flera skikt av betydelser i denna och övriga målningar, där det mest djupsinniga lagret kunde tolkas endast av de invigda, de som tillhörde frimurarna.

Många figurer i Stora salongens målningar bär fjärilsvingar, andra änglavingar. 1791 utkom Carl Michael Bellmans "Fjäriln vingad syns på Haga" i Fredmans sånger som nr. 64. Något tydligt samband finns väl inte – men säkert kunde både hovfolk och tjänare tänkas gnola på Bellmans melodi då de passerade salarna och betraktade alla fjärilsvingarna.

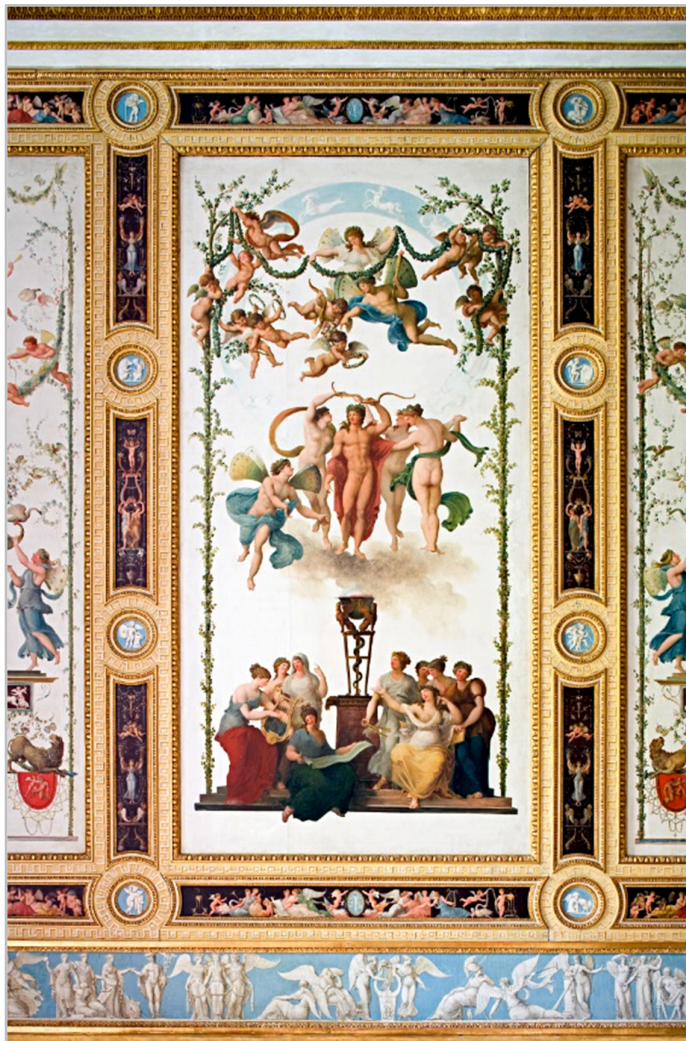
Antiken till Haga

Gustav III hade långt gångna planer på att förvandla hela landskapet kring Brunnsviken till en klassisk miljö, det påminns vi om genom romerska namn som Tivoli och Albano. Men det är inte lätt att under vandringar i parken förstå hela vidden av kungens drömmar, som i de flesta fall stannat på pappret. Den som bäst kunde gestalta visionerna i skisser var arkitekten och scenografen Louis Jean Desprez. Det var han som ritade det väldiga slottet som skulle byggas i Hagaparken som ett svenskt Versailles. Mordet på kungen 1792 avbröt bygget, endast grunden blev klar och kan ännu beskådas. Modellen till slottet och många andra prov på de gustavianska visionerna finns att studera på Haga parkmuseum i mellersta koppartältet.

Allra tydligast förverkligades de klassiska idéerna i Gustav III:s paviljong, vars inredningar räknas till det sena 1700-talets allra förnämligaste, inte bara i Sverige utan i Europa. Här var det inte Desprez som ledde arbetet utan en annan franskfödd mästare, Louis Masreliez. Han hade kommit som liten pojke till Stockholm, där hans far Adrien Masreliez var betrodd ornamentbildhuggare på Stockholms slott. Där fanns mängder av rum att inreda för kungafamiljen, som flyttat in i slottet 1754. Louis och lillebror Jean Baptiste skolades av fadern och på den blivande Konstakademien. Jean Baptiste gick i faderns fotspår, medan Louis visade större fallenhet för målning. Han skulle bli historiemålare och skickades därför tidigt utomlands för att studera, först i Paris, sedan Italien. I Rom stannade han hela nio år och kom hem 1783.

Det var samtidigt som Gustav III for ut på sin italienska resa, som tände hans passion för antiken och för den stramare nyklassicistiska stil som nu utvecklats främst i Rom. Under kungens bortovaro fick Louis ganska få privata uppdrag. Han insåg snart att efterfrågan på historiemåleri var svag, medan behovet av inredningsdekor var desto större. När kungen kom hem 1784, fylld av nya intryck, fann han i Louis Masreliez just den grundlärde expert på den klassiska kulturen och det nya formspråket som han behövde. Masreliez fick genast mängder med uppdrag i de rumssviter som nu inreddes på Stockholms slott och på olika residens. I fokus stod Paviljongen, det så kallade Lilla slottet på Haga, som började inredas 1789 och i stort sett stod klart vid kungens död.

Louis Masreliez var ansvarig för all dekor och även möblering, men han utförde inte målningarna själv. Det gjorde en stab av duktiga konstnärer som noga följde hans skisser och anvisningar. Den ledande konstnären hette Karl Gustav Eckstein som har målat Apollo och hans entourage. Masreliez fullskaliga skisser överfördes på väggen, och Eckstein fyllde i och färglade. Vi får tänka oss Masreliez ständigt på språng i salarna för att övervaka arbetena, korrigera och uppmuntra. Nog borde han ha känt sig mycket nöjd med resultatet – den harmoniska kompositionen, livsglädjen i varje grupp, den milda och varma koloriten, allt talar till oss med samma friska kraft som till Gustav III och hans samtid.



*Haga, Gustav III:s paviljong, Stora salongen. Väggfält med Apollo. Foto Jens Markus Lindbe.
Ur boken "Haga – ett kungligt kulturarv".*

En köpman kan också drömma om antiken

Att Masreliéz sällan eller aldrig själv hann utföra några målningar berodde på hans enormt många uppdrag. Hela den kungliga familjen skulle på 1790-talet ha nya inredningar i sina våningar, och Masreliéz var den mest eftertraktade konstnären. Tusentals skisser vittnar om hur han arbetade med dessa olika uppgifter. Till stor del kunde han utgå från de studieteckningar han gjort under åren i Rom, och från de olika planschverk han skaffat över antikens och renässansens miljöer. Han formade om och komponerade in figurer och ornament i de rumssviter som skulle dekoreras.

Kungligheterna hade naturligtvis förtur när det gällde uppdrag. Men en och annan privatperson har också fått möjlighet att anlita Masreliéz tjänster. De flesta var adelsmän i hovets kretsar men några var ofrälse borgare. En av dem var den förmögne klädeshandlaren Wilhelm Schvardz, som iordningställde en mycket påkostad trerummare i Gamla stan, på Salviigränd 1 i hörnet mot Västerlånggatan, nära Mynttorget. I kvarteren låg många lyxbutiker som drog fördel av närheten till Slottet, Riddarhuset och Börshuset. I husets bottenvåning låg Schvardz exklusiva butik, där förnäma kunder inhandlade tyger och andra varor. Två trappor upp ligger den lilla våning som Schvardz kring 1793 lät inreda. Inga räkenskaper eller andra arkivhandlingar finns bevarade som bevisar att Louis Masreliéz står bakom inredningen, men likheten med Masreliéz andra samtida verk är så slående att ingen tvekan finns om upphovsmannen. Men liksom på Haga är det andra som hållit i penslarna, inte alla så skickliga som Karl Gustav Eckstein.

De tre rummen har olika karaktär. Rikast utsmyckad är Salongen, där också scener ur Gustav II Adolfs historia finns som överstycken. De antika gudomligheterna pryder väggfält och dörrspeglar. Även här hittar vi paret Apollo och Minerva, i medaljonger på salongens dörrar mot matsalen. Här sitter Apollo med sin lyra, säkert för att betona de kulturella samkväm som äger rum i våningen.



*Apollo, mittspegel i dörr i salongen, Masreliézrummen i Gamla stan. Foto Staffan Johansson.
Ur boken "Masreliézrummen. En köpmans våning i Gamla stan".*

Det schvardzska huset har genomgått växlande öden. Kring 1925 uppmärksammades Masreliez-våningen av konstvetaren Carl David Moselius, som ledde en restaurering och återmöblering av våningen. Försäkringsbolaget Skandia som ägt huset en längre tid har vårdat och försiktigt brukat våningen för representation. Sedan ett par år är Svenska akademien husets ägare. Varje år dinerar ledamöterna i Masreliez-rummen med årets Nobelpristagare i litteratur. Akademien kan på så sätt förmedla lite av stämningen från Gustav III:s dagar, då akademien grundades. För att sprida kunskap om rummen har akademien nyligen givit ut en välillustrerad bok om rummen, där man kan läsa mer om dess mästare Louis Masreliez och om den kavalkad av antika gudomligheter som han regisserat på rummens väggar. Mercurius, handelns gud, förekommer som sig bör ofta här i köpmannens våning, liksom många musikinstrument av skilda slag.

Här hölls antagligen musikaftnar i slutna sällskap, med läckra måltider och mycken dryck. Flera forskare har spekulerat i om våningen bebotts av någon älskarinna till Gustav III:s bröder, men ingenting tyder på det i källorna. Wilhelm Schvardz roade sig säkert här med bekanta av bägge könen, nöjd med att i liten skala ha kunnat skapa interiörer i samma klassiska anda som Hagapaviljongen.

Mer om Haga och Gustav III:s paviljong

kan läsas i ”Haga – ett kungligt kulturarv”, Votums förlag 2009.

- Tolknigen av bildprogrammet på Haga diskuteras i Thérèse von Lampes avhandling ”Det skapande rummet. Bildutsmeyckningen i Gustav III:s paviljong på Haga. Två tolkningsvägar”, Stockholms universitet, 2004.
- Wilhelm Schvardz våning presenteras i Ursula Sjöberg och Ingrid Sjöström, ”Masreliezrummen. En köpmans våning i Gamla stan”, Svenska akademien 2015.

